

Els jardins a la zona de Son Jaume Andreu i el jardí d'en Negre (s. xvii-xx)

Antoni-Lluís Reyes Duran

Els jardins

Quan per coses de la vida vaig topar amb el jardí d'en Negre, vaig descobrir un món, els dels jardins, que fins aleshores desconeixia. Llavors vaig anar demanant al meu voltant si coneixien l'existència d'altres jardins per la zona de Manacor per així poder-ne trobar similituds. En general, gent curiosa en la nostra història em va parlar que coneixien qualche jardí ubicat més o manco a prop de la vila i, fins i tot, qualcú me'n va saber citar el nom. Gairebé ningú, però, em va saber explicar quan apareixen aquests jardins i la repercussió que varen tenir a la nostra vila.

Vaig fer una primera recerca a la Comptadoria d'Hipoteques de Manacor que es troba a l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM), que abasta els anys compresos entre el 1768 i el 1862, gairebé 100 anys. Hi figuren bona part de les transaccions de finques que es varen dur a terme en aquesta època: herències, donacions, testaments, permutes, divisions, etc. Al costat de cada transacció, hi apareix el nom del propietari d'aleshores i l'anterior i de quina tipologia de finca es tracta.

Amb una anàlisi exhaustiva de l'índex de la Comptadoria, la gran majoria de parcel·les apareixen amb aquestes descripcions: vinya, terra, terra amb casa, terra amb molí de vent, hort, hort amb sinia, un tancat, terra amb cases, selva, terra amb molí d'aigua, boval i quadra, hort de regadiu amb sinia, camp, etc.

Però poques referències a jardins. Només n'hi apareixen dues: una és la del jardí d'en Negre de l'any 1848, que així com es veurà més endavant, Joan Fullana el deixa en herència a sa filla i net; l'altre jardí és el d'en Reus, de tres quartons, situat a Son Talent i correspon a una divisió feta entre Antoni Pasqual i Montserrat Pasqual.

A la mateixa Comptadoria, tot i no estar indicat a l'índex com a jardí, s'hi ha trobat un repartiment d'herència que fan els germans Llorenç i Gabriel Riera l'any 1848, fills de Bartomeu Riera i Maria Vallespir. En aquest cas, de son pare, Gabriel s'adjudica: «mitja quarterada de terra o el que realment sigui, en què queda comprès el jardí tancat de paret, també lliure de cens i confrontant amb terres de Llorenç Rosselló, amb les de Miquel Mesquida Roma amb les d'Antoni Riera i amb camades».¹ No s'hi diu a quina zona de Manacor s'ubica aquest jardí.

Però què és i què era considerat un jardí per la gent de l'inici del segle xviii? Segons el *Diccionari català-valencià-balear*, un jardí és una extensió de terreny, generalment closa, on es conren principalment flors i plantes ornamentals. El *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans afegeix que els jardins normalment es destinaven a l'esbarjo i al temps d'oci.

S'ha de remarcar aquí que durant molts d'anys van apareixent indistintament les paraules horts i jardins per fer referència a més o manco uns mateixos espais. L'hort, però, feia més referència a un espai de regadiu i el jardí adopta més elements característics de gust per al paisatge i l'ornamentació, però sovint hom troba referències a horts que respondrien més a un jardí i a l'inrevés.

Les primeres notícies de jardins que es troben a Son Jaume Andreu apareixen a la primèria del segle xviii, així si se segueix la classificació que va fer Rosa Júlia Roman Quetglas a la seva tesi doctoral,² els jardins en l'àmbit rural apareixen a partir del segle xvi i xvii i és a partir del xviii que afloren els jardins barrocs, moltes vegades lligats a les possessions senyoriales.

En el cas dels jardins a la zona de Son Jaume Andreu, però, no sembla que hi hagi cap relació entre els jardins i la possessió senyorial. De fet, la família Andreu va començar a segregar les terres de la possessió a partir de mitjan segle xvii i els primers testimonis dels jardins apareixen en aquestes parcel·lacions a l'inici del segle xviii. El fet curiós de tot plegat és que tots aquests jardins apareixen a la zona de Son Jaume Andreu en què hi havia les pedreres, perquè els

dos jardins localitzats confronten amb el camí de les pedreres i actualment als jardins hi ha pedreres o són una pedrera. Per què van aparèixer en aquest espai és incert, però possibles hipòtesis serien: que els mateixos propietaris volguessin aprofitar el clot per fer el clos i tancament del jardí; per protegir del clima les plantes i arbres; per l'originalitat de les parets i pujades i baixades; o per la gran disponibilitat de pedres per poder treballar-les i fer-ne peces originals. També podria ser una suma d'un seguit d'aquestes hipòtesis. En tot cas, la casualitat és que en aquell espai hi proliferaren jardins que, suposadament, no tenien res a veure amb l'explotació de les pedreres del voltant.

Aquest fet no sembla casual, atès que a les pedreres ubicades entre la vila de Manacor i l'actual hipòdrom també hi aparegueren jardins. Un dels punts que també deuen reforçar aquesta coincidència és que les pedreres es trobaven sempre a prop del poble per no haver de tragar gaire els cantons i els jardins també se solien fer sempre als voltants dels centres urbans. Si ens remuntam al segle xviii, en què les zones arran de mar —avui tan cotitzades— no tenien gens de valor, la gent que es podria permetre tenir temps lliure —és a dir, la gent adinerada— es creaven aquests espais tancats —per no ser vists— a prop de la vila. Allà hi anaven a descansar, a conversar, a fer negocis, a llegir i xalar amb la família. Eren espais que disposaven d'aigua (pous, aljubs, cisternes i safareigs) per poder regar les plantes i arbres ornamentals i s'hi posaven diferents elements decoratius per fer que el jardí fos més acollidor —bancs, fonts, emparrats, porxos, caminets, colomers, estàtues, entre d'altres.

Els jardins a Son Jaume Andreu

S'han trobat moltes referències de jardins a la zona de Son Jaume Andreu: el d'en Negre, el d'en Ferrer, el de n'Aina Maria Fernández, el d'en Maigblanch, el d'en Bosch, etc. Hem de pensar, però, que els jardins anaven adoptant el nom dels propietaris de l'època maldament aquests no en fossin els iniciadors. Per tant, tot i la diversitat de noms de jardins trobats, realment a la zona segurament hi varen existir un total de dos jardins. El primer seria el que va iniciar en Maigblanch i el segon el d'en Joan Fabrer de malnom Negre. A partir d'aleshores varen anar adoptant noms diferents.

Jardí d'en Maigblanch

La primera referència trobada d'un jardí a la zona de Son Jaume Andreu es troba al Cadastre de Manacor del 1726 que es troba a l'Arxiu Municipal en què a Joan Llull Maigblanch de malnom Coll se li atribueixen «Set cortons terra, i

¹ ARM, CH-407, p. 209-2011.

² *Els jardins de Mallorca en els segles xviii i xix: Del paisatge il·lustrat a l'eclecticisme burgès (2017)*, Universitat de les Illes Balears.

jardí, a Son Jaume Andreu».³ Si es va més enrere, l'any 1693 la família Andreu ven a Antoni Llull Maigblanch dues quarterades de terra a Son Jaume Andreu que després passen al seu fill Joan. A totes les escriptures de l'època es destaca que Antoni Llull era teixidor de lli; segons l'historiador manacorí Sebastià Sansó Barceló, aleshores hi havia més teixidors de lli que fusters, per tant, això evidència la importància i la capacitat econòmica que devien assolir aquests treballadors. Segons la documentació trobada, degué ser Antoni Llull qui va construir el jardí, que més endavant va passar a ser d'Antoni Ferrer de Muro Col·lector «Més per porció de terra a Son Jaume Andreu i jardí antes de Juan Llull alies Coll i de Mayblanch».⁴

La pista d'aquest jardí es perd, no s'ha trobat cap document que el relacioni directament amb cap dels dos jardins que es tenen localitzats actualment. Tot i perdre'n la pista, se suposa que aquest jardí és el que després fou de la família Fernández de Petra, perquè el 31 de gener de l'any 1747 Joan Llull va vendre a Joan Fernández «una porció de terra de tenor un quartó i un hort de terra, fa molt de temps clot de pedrera, a Son Jaume Andreu».⁵ Si es dona per bona aquesta hipòtesi, s'hauria d'esclarir què va passar amb n'Antoni Ferrer, perquè no s'ha trobat cap altre document de venda ni capbreuació d'aquest senyor. Així i tot, hi ha massa casualitats per descartar que el jardí dels Maigblanch no sigui el mateix que el dels Fernández.

Si hom es fixa en les escriptures del tercer quart del segle XVIII de veïnats de les terres de Joan Fernández i més endavant (1778) de sa filla, Maria Aina Fernández, es refereixen a la seva terra de diferent manera: 1768 «ab viñe y clot de Juan Fernandez»;⁶ 1772 «amb vinya de Joan Fernández»;⁷ 1778 «amb vinya de la viuda de Joan Fernández»;⁸ 1778 «amb Jardí de Maria Aina Fernández dona de Jaume Joan Sureda»;⁹ 1788 «amb Jardí de Maria Aina Fernandez dona de Jaume Joan Sureda»;¹⁰ 1788 «amb vinya de Maria Aina Fernández, a la qual els denunciants han de donar camí per anar a la seva terra».¹¹

Maldament hi hagi prop de mig segle de diferència entre les dues referèn-

³ Arxiu de Manacor. Cadastre de Manacor del 1726.

⁴ Arxiu de Manacor. Cadastre de Manacor del 1726.

⁵ ARM, ECR 265_0373.

⁶ ARM, ECR 951_0058.

⁷ ARM, ECR 287_0415.

⁸ ARM, ECR 953_0181.

⁹ ARM, ECR 954_0661.

¹⁰ ARM, ECR 956_0525.

¹¹ ARM, ECR 2955_0204.

cies, per les escriptures semblaria que es tracta del mateix jardí. La primera cita del jardí dels Fernández es troba en una escriptura del 1778 en què es parla precisament que aquest bocí de terra «confronta [...] amb Jardí de Maria Ana Fernandez dona de Jaume Joan Sureda».¹² Segons sembla, i arran de les mesures i els confrontants, aquest jardí dels Fernández concordaria amb un que hi va haver antigament just a l'entrada de les pedreres. Aquest jardí és conegut pel propietari actual (l'amo en Sebastià Bessó) amb el nom de jardí d'en Ferrer, per tant, remet, segurament, a Antoni Ferrer Col·lector. Amb tot, són prou les coincidències que fan deduir que el jardí seria el mateix.

D'aquest jardí avui ja en queden pocs vestigis, perquè el pas dels anys n'ha anat esborrant la fesomia i l'ha convertit en un hortet endinsat dins una pedrera. Així mateix, manté dues de les tres parets de tancament que tenia, ja que té forma de gaia. La propietat actual recorda que la part de paret que manca estava tota tancada per la mateixa tipologia de paret que les altres, però com que era una paret molt alta va caure d'una ventada i els antics propietaris s'endugueren els maresos a la vila i els varen fer servir per construir-se una casa. A la part del camí de les pedreres hi havia una entrada amb una arcada que era el portal principal del jardí per on accedien els carros —encara hi ha les marques de les rodes a la pedra— que arriba a damunt l'aljub. Just devora l'aljub i fet dins una obertura

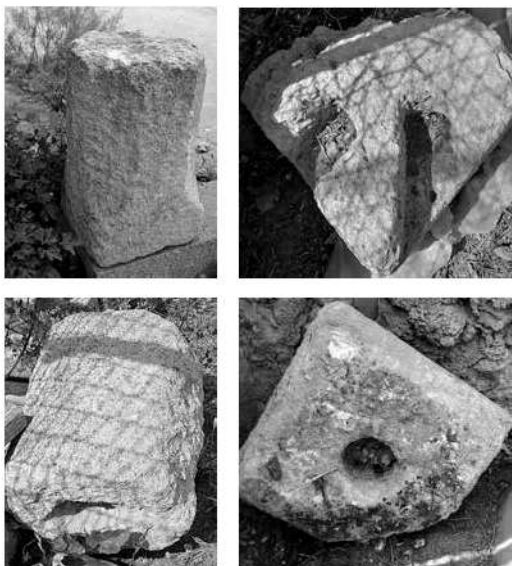

Jardí que suposadament va ser inicialment de la família Maigblanch, després d'Antoni Ferrer i de la família Fernández. Fotografies aèries dels anys 1956, 1984 i 2021.

¹² ARM, ECR 954_0661.

A la primera imatge, tancament del jardí, fet de blocs de marès, que el separa del camí i, per tant, fet a nivell alt, no a dins pedrera. A la segona, paret feta amb pedra de marès i darrera filada de cantó de marès que separa el jardí d'una altra propietat, totes dues endinsades dins una pedrera.

Elements decoratius de l'antic jardí que es troben fora de context, capitells i bases de columnes treballades en marès. Són de mida reduïda i, per tant, no hi devia haver un porxo emparat de grans dimensions.

a la pedrera de marès hi ha una petita construcció que devia ser originària del jardí.

Dins aquest jardí, encara ara avui s'hi han trobat reutilitzats bocins de columnes i capitells de mida petita. La distribució del jardí originari, però, és mal de perfilar perquè amb el pas dels anys s'hi han anat esborrant les traces que podrien donar pistes de com era i com s'organitzava.

La primera inscripció d'aquesta finca al Registre de la Propietat de Manacor (núm. 1007) ja parla de la finca com un jardí:

Un jardí clos de paret d'extensió de mitja quarterada aproximadament, situat al terme d'aquesta vila, i districte

anomenat Les Pedreres de Son Jaume Andreu. Afronta, pel nord amb terra de Pedro Juan Quetglas, pel sud, amb la dels hereus de Pedro Juan Fullana, per l'est, amb camí, i per l'oest amb la dels hereus de don Pablo Daviu.

El jardí d'en Negre, un espai singular

Els viaranyos del temps i la casuística de vida de la gent propietària d'aquesta parcel·la, la 182 del polígon 26, han fet que, sorprenentment, un dels jardins ubicats a Son Jaume Andreu hagi romàs aturat gairebé inalterat durant molts d'anys. Podem resseguir la història d'aquest jardí a partir de la informació que ofereixen tant les escriptures al llarg dels anys com una ullada a simple vista en els rastres ben notables de la parcel·la present, que ens permeten desxifrar com devia poder ser en origen aquell jardí.

Ben segur que quan es devia fer el catàleg de patrimoni el jardí degué passar per malla als redactors, perquè havia quedat submergit, després de 70 anys d'abandonament, davall un desgavell d'heura, ullastres, lledoners, mates i altres herbes. Durant anys, el jardí havia quedat soterrat, però ara ha tornat a veure la llum molts d'anys després. Evidentment el jardí actual presenta molts de signes de deteriorament arran de la descurança i també dels canvis que ja havia patit des dels orígens fins a l'època en què va ser abandonat i per la quantitat de propietaris que li havien anat donant diferents usos.

La primera notícia que es té d'aquest jardí es remunta a l'any 1825 en una escriptura de donació que fa Joan Fabrer i Vallespir a la seva futura dona, Maria Ferrer i Bauçà: «més lo usufruit de los tres cortons anomenats el Jardí de Son Jaume Andreu».¹³ S'ha de remarcar aquí que així com s'anomena el jardí en

¹³ ARM, NOT R-251, p. 0118r.

aquesta escriptura semblaria que el jardí pertany a la possessió de Son Jaume Andreu, però no s'ha trobat cap pista que ho relacioni. Si escodrim i anam més enrere trobam informació referent a aquest Joan Fabrer i Vallespir que ens dona pistes del possible origen del jardí. Va néixer el 13 d'octubre del 1774, fill de Joan Fabrer i Sureda i de Caterina Vallespir i Gomila; va morir el 22 de desembre del 1842. A la partida de defunció, es diu que era conrador i que son pare era hisendat. De malnom, com son pare, era Negre. Va comprar els tres quartons l'any 1818, provinent d'una segregació, a Joan Fullana i Pastor, que es quedà la resta de la finca, un quartó i un hort (és a dir, d'origen la finca era d'una quarterada i mig quartó). Aquest Joan Fullana i Pastor comprà la finca segregada ja que antigament havien estat dues quarterades i un quartó que Antonina Girard i Gabriel Fons es reparteixen el 18 d'abril de l'any 1784:

Es nou quartons de terra poch o mes o menos situada dins el terme de esta vila, en lloch dit las Padreras de Son Jaume Andreu, franca de cens.

I nos dividim i partim la dita pesa de terra de tenor de cos de nou quartons de la heretat de dita mare y àvia de nosaltres respectiva del modo siguent:

Primer, jo, dita Antonina Girard prenc a la mia part mitat de la dita pesa de terra prescrita, a la part d'aquesta vila, Afronta: ab camada que va a son Jaume Andreu, amb lo altre mitat que pren dit Fons mon nebot, ab terra de Sebastià Fullana alies Covaday i amb terra de Bartomeu Puigros i amb terra dels hereus de Martí Faliu Marcader.

Y lo dit Gabriel Fons prenc lo altre mitat de dita terra a la part de son Parot. Afronta: amb camada que va a son Jaume Andreu, amb terra de Margarita Sureda, amb terra de Sebastià Fullana i amb la mitat de pres dita Antonina Girard ma tia».¹⁴

És a dir, que l'extensió del jardí així com la coneixem actualment —tres quartons— és del 1818 perquè és quan la compra en Joan Fabrer i Vallespir.

¹⁴ ARM, NOT 4433, p. 0185.

Així, es pot suposar que el jardí comença amb ell, ell segurament manà a construir el jardí i, per això, du el seu nom —no se n'ha trobat cap altre referència anterior. Sembla que el clot de pedrera on es troba el jardí és molt anterior al 1818, almanco 50 anys abans, perquè aquest jardí correspon a la terra de Jaume Girard Biulango, germà i conco dels que es reparteixen la terra el 1784, en el qual ja el 1768 hi havia clots: «ab clots de Jaume Girard Biulango».¹⁵

I com arriba en Joan a la zona? Idò segurament ja la coneixia perquè sa mare, na Catalina Vallespir i Gomila, dia 8 de juny del 1779 va capbrevar un quartó de vinya a la zona de Son Jaume Andreu. L'any 1818, poc després de la compra dels tres quartons, Joan Fabre (Negre) capbreva la finca i en cap moment parla de jardí sinó d'una peça de terra de vinya, així com apareix a escriptures anteriors formant part de les terres de les quals se segrega. És, per tant, a partir del 1825 que es comença a parlar pròpiament de jardí. Si antigament ho havia estat o no, no s'ha pogut esbrinar a partir del que els mateixos propietaris de la finca declaraven tenir davant el rei.

No sabem què degué passar amb la promesa Maria Ferrer i Bauçà, però el cas és que el 1839 Joan Fabrer torna a fer escriptura per declarar usufructuària Magdalena Jaume i Duran perquè espera efectuar-hi matrimoni recentment i li deixa «lo usufruct del Jardí que tench a Son Jaume Andreu».¹⁶ S'ha de remarcar que ja va quedar viu de la primera dona, Maria Vallespir, amb la qual va tenir dues filles: Joana Maria i Catalina Fabrer i Vallespir. És curiós com a les escriptures de donació sempre parla de jardí, en canvi, quan fa declaracions davant l'administració sempre parla de vinya.

Fins aleshores, per tant, només s'ha descrit la finca com a jardí o com a vinya de tres quartons. Però què es considerava a l'època com a jardí? Segurament un espai tancat, amb columnes formant porxos, amb disponibilitat d'aigua per al reg i altres elements decoratius i un espai per als coloms. Els jardins eren espai per a l'oci, per a reunions i per desconnectar de la vida de la ciutat. La primera descripció amb una mica més d'informació del jardí la trobam al testament que va disposar Joan Fabrer i Vallespir davant Pedro Jaime Rosselló notari dia 24 de novembre del 1842, en què fa un repartiment entre sa filla i el seu net:

A Catalina Febrer, ma filla li destín i assenyal a la sua part mitja quarterada de terra que tenc en el lloc anomenat el Pla, poch més o menos, tots los alts de terra del Jardí, sinó antes d'arribar al arjup de quatre pams línia recta fins arribar a la paret del camí carreter y esto serà l'entrada per al portal petit amb la obligació de prestar anualment una lliura de nombre de tres lliures y mitat de los polls que sembraran a la Rota de Miquel

¹⁵ ARM, ECR 951, p. 0058.

¹⁶ ARM, CH-407, p. 133.

Busquets a la part de Petra.

A Matí Fullana, mon net, representant sa difunta mare Joana Maria Fabrer lo restant del Jardí de Son Jaume Andreu en lo colomer, aujups i baixos ab la obligació de prestar anualment dues lliures de nombre de tres lliures.¹⁷

D'aquesta manera sabem que aquest jardí antigament ja havia estat pedrera (alts i baixos de terra), per tant, qui fa el jardí aprofita el clot de la pedrera per fer que el jardí sigui un lloc més arrecerat i que no permeti la visibilitat des de fora. A més, el jardí tenia tots els elements característics dels jardins de l'època: colomer, aljub i suposam que un tancament atès que hi ha portals (almanco un de petit i un de gros). Si ens fixam en l'època actual, aquests portals encara hi són i així com es reparteix la finca a la part del colomer actualment hi ha una casa (que es degué convertir de colomer a casa en propietat de Martí Fullana), cosa que també certifica el valor que han de pagar: la part d'en Martí té més valor perquè són dues lliures de tres i en canvi, la part de na Catalina només en té una de tres.

El 21 d'agost del 1879 el jardí va deixar de ser de la família Negre i, segons escriptura de compravenda, els hereus de Joan Fabrer la venen a Joan Riera amb aquesta descripció:

¹⁷ ARM, NOT R-264, a partir de la pàgina 521.

Una finca coneguda vulgarment per Jardí d'en Negre, està tancada de paret, hi existeix un aljub, un porxo i una caseta, i és d'extensió de tres quartons mesura agrària del país iguals a 53 àrees 27 centiàrees, situada en aquest terme municipal i districte denominat Les Pedreres de Son Jaume Andreu.¹⁸

Així, comparant les escriptures és evident que l'aljub encara es manté, que aquell colomer de què es parla antigament, aleshores es va convertir en una caseta i es parla del porxo, que segons el *Diccionari català-valencià-balear* és un espai cobert, limitat lateralment per columnes i adossat per l'altre costat a un mur o façana. La finca està tancada per les quatre bandes i segons sembla les columnes haurien envoltat antigament la paret nord, sud i l'oest i haurien format aquest porxo de bigues de fusta i segurament tapat de parres. Ara per ara s'ha perdut la meitat de columnes de la paret nord, de la paret sud en queden dues d'absorbides per la casa, i la resta s'han perdut perquè eren a la darrera zona d'on es va extreure pedra, però per mosses a la paret i restes trobades sembla evident que hi varen ser i que formaven un continu.

Si continuam amb la història, el jardí va anar passant de mans durant el segle xx (Montserrat Riera Mayol, 1881; Pedro Antonio Mesquida Riera, 1910; Maria de la Paz Yvisón y O'neale, 1935) fins que va arribar a la família Bosch (Josefina Mesquida Tous, 1935), nom amb el qual els veïnats actuals coneixien la finca: es jardí d'en Bosch. Els Bosch hi anaven a fer matances i varen tenir la casa llogada durant una època a la família Barxo i també en degueren extreure pedres a mitjan segle xx i a poc a poc es va anar perdent l'ús de jardí, que tot i mantenir el nom es va anar deteriorant fins que va ser semiabandonat. Durant una època va servir d'abocador i de mica en mica l'heura i els ullastres varen acabar poblant i fent desaparèixer completament l'esplendor d'aquell jardí.

¹⁸ Registre de la Propietat de Manacor Número U al tom 4480, llibre 1002 de Manacor, foli 158, finca 4215.

Amb tot, si es té en compte l'abandonament i la destrucció de gairebé tots els jardins de la zona de Manacor, el jardí d'en Negre encara ara avui manté tot un seguit d'elements patrimonials que permeten que els ciutadans i ciutadanes del segle XXI es puguin fer una idea de la importància i l'abast que assoliren aquests jardins, que mostren unes aspiracions, ideologia i manera de viure d'aquells mallorquins i mallorquines enlluernats pel Romanticisme.

Altres jardins de Manacor

Fent la recerca dels dos jardins de Son Jaume Andreu, se n'han trobat d'altres que es resumeixen tot seguit de manera breu:

S'hort des Capeller

Molt a prop de les pedreres, també s'hi ha ubicat un altre jardí, en aquest cas, però, es coneix com a hort, s'hort des Capeller, que es troba devora na Xicamunda. Pel fet de no ser un jardí de Son Jaume Andreu no s'ha duit a terme una investigació a fons, però per la proximitat i pel perill que corr de desaparèixer—no està protegit i està en una zona declarada com a sòl industrial— s'ha cregut convenient que aparegués aquí per servir-lo almanco damunt papers. Avui aquest jardí està totalment abandonat, però s'hi poden veure encara un conjunt de columnes amb capitell que segurament tenien un sistema hidràulic en forma de font i un colomer amb una arquitectura que denota un cert gust per l'estètica.

Jardí de don Baltasar

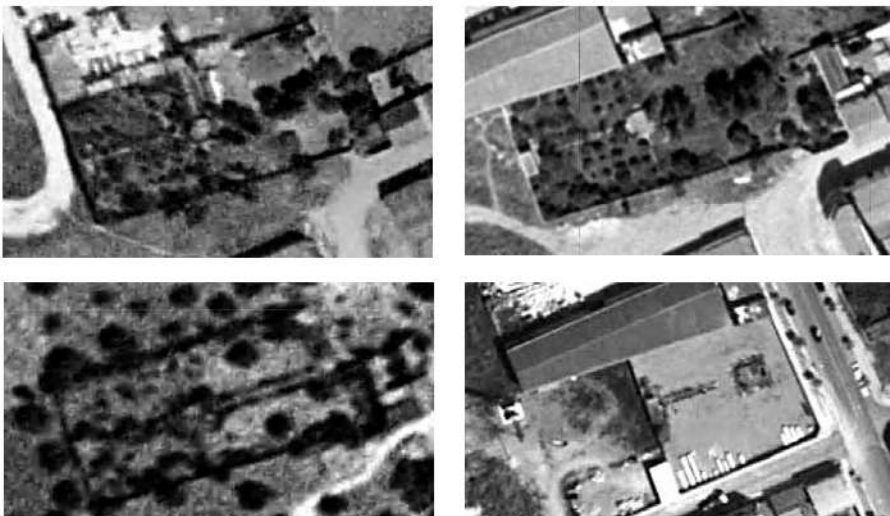
Un altre jardí proper és el de don Baltasar. Mig jardí va desaparèixer perquè la ronda de Felanitx hi va passar per damunt i l'altra mitat ara mateix pertany a l'Ajuntament de Manacor amb un clar estat d'abandonament.

Columnes que formen part del sistema hidràulic i colomer amb finestres arabesques i pintat amb color que recorda a l'almangra.

Altres jardins

A l'Arxiu de Manacor, a l'apartat de permisos d'obra s'han trobat tot un seguit de plànols molt simples de jardins, per exemple un del 1882 ubicat a l'Avinguda des Tren i dos del 1914 al carrer de l'Amor i carrer d'Artà. A l'Escri-

Imatges aèries del jardí de don Baltasar. Anys 1956, 1989, 2002 i 2006.

vania de Cartes Reials s'han trobat citats el jardí d'en Canalet (s. XIX) i el jardí d'en Xema.

Conclusions

Els petits jardins que no estan relacionats amb l'aristocràcia ni amb les grans possessions senyoriales han estat els grans oblidats per part dels historiadors i dels catàlegs de patrimoni. De fet, al catàleg de Manacor no n'hi ha cap de catalogat, només hi ha l'excepció de s'hort des Correu, que més que un jardí va ser un projecte de jardí botànic. Tampoc n'he trobat estudis concrets, només la tesi més genèrica de na Júlia Roman.

Per això, seria necessària una recerca més exhaustiva de tots els jardins que hi hagué a Manacor, datar-los, situar-los a cada segle i conèixer-ne els promotors i els propietaris, i si és possible fer-ne una fitxa. D'aquesta manera es podria tenir una visió més àmplia per saber l'abast i la importància que tengueren durant el passat al nostre municipi.

Proposta d'habilitació de punts fortificats defensius al llevant mallorquí durant la Segona Guerra Mundial. El cas de 1944

Pau Tomàs Ramis

Introducció

A l'illa de Mallorca, en el context de la Segona Guerra Mundial, es varen produir diversos moments d'alarma o neguit que obligaren les autoritats militars balears a formular propostes de fortificació i/o defensa per tal d'evitar o, donat el cas, combatre possibles invasions aèries, terrestres o marítimes de tropes, tant de l'eix com dels aliats, amb la intenció d'establir-hi algun tipus de base aeronaval.

En aquest treball, amb documentació extreta de l'Arxiu Intermedi Militar de Balears (AIMB), posarem com a exemple algunes d'aquelles intervencions efectuades per algun tipus d'alarma, com les produïdes el maig de 1940 i l'abril de 1941, i aprofundirem en la que a mitjan 1944 va provocar que es fes un pla exhaustiu per tal de controlar les vies de comunicació terrestres de Mallorca en cas d'atac o invasió.

La invasió nazi de Noruega i Dinamarca i el pla defensiu del llevant mallorquí

Dia 6 de maig de 1940 el «desarrollo de los acontecimientos Internacionales, obliga a considerar la posibilidad de que la guerra pueda extenderse hacia el Mediterráneo. Los últimos sucesos ocurridos en Noruega y en Dinamarca